

## Digitaalisia medioita, poliitikkojen kokemuksia ja vaaleja

KATJA MÄKINEN  
MIIKA SALO

Tämän numeron tutkimusartikkelit avaavat eri tavoin digitaalisten medioiden moninaisia heijastumia politiikkaan aina poliitikkojen arjen käytännöistä ja häirintäkokemuksista äänestämisen joustavoittamiseen ja julkiseen keskusteluun. Nopeasti muuttuvassa mediaympäristössä sosiaalisen median alustat ovat keskeisiä poliittisen viestinnän ja julkisuuden areenoita. Julius Hokkasen artikkeli ”Ja jos se ei kelpaa algoritmeille niin sitten ei kelpaa. Se siitä.” Datakäytännöt nuorten poliitikkojen arjessa” auttaa ymmärtämään paremmin uusien media-alustojen valtaa politiikassa. Vielä ei juuri tunneta sitä, minkälainen merkitys dataistuneella tietoympäristöllä on poliitikkojen arjelle, ja Hokkanen tarttuu tähän nuorten poliitikkojen tekemien mediapäiväkirjojen ja tutkimushaastattelujen avulla.

Artikkelissa tarkastellaan sosiaalisen median alustojen roolia nuorten poliitikkojen elämässä politiikan *syvänä medioitumisena*. Tällä tarkoitetaan sitä, miten ympärivuorokautiset ja käyttäjien toimintaa muovaamaan pyrkivät alustat sulautuvat osaksi politiikan arkea. Media ei ole tällöin vain hyödynnettävä väline vaan ympäristö, jossa alustojen sisäisistä toimintaperiaatteista tulee myös politiikan reunaehtoja. Tutkimuksessa kysytään, mitä poliitikkojen arjen käytännöt ja kokemukset kertovat politiikan syvästä medioitumisesta ja miten sosiaalisen median logiikka ilmenee poliitikkojen arjessa ja kietoutuu heidän toimijuuteensa.

Aineiston analysoinnissa sovelletaan datakäytännön käsitettä, joka kuvaa tapoja käyttää, hyödyntää ja tuntea eri alustoja ja niiden rakennepiirteiden vaikutuksia. Käsitteen avulla politiikan syvä medioituminen ja dataistuminen hahmottuvat koettuna ja tilanteisena ja tutkimus kohdistetaan nimenomaan poliitikkojen elettyyn elämään alustojen tietovirroissa.

Analyysin mukaan syvä medioituminen näkyy siinä, kuinka poliitikot reflektoivat omaa asemaansa mediaympäristössä, joka on heidän eletyssä arjessaan sekä realiteetti että neuvottelun kohde. Poliitikot mukautuvat siihen monin tavoin, mutta pyrkivät myös haastamaan alustojen valtaa. Samalla kun sosiaalisen median alustat mahdollistavat vuorovaikutuksen lisääntymisen poliitikkojen ja kansalaisten välillä, ne tuovat painetta olla jatkuvasti läsnä kaikille kaikissa kanavissa. Poliitiikan verkottunut julkisuus tarjoaa artikkelin mukaan erilaisia toimijuuden ja asemoitumisen mahdollisuuksia nuorille poliitikoille muun muassa sukupuolesta riippuen.

Artikkeli nostaa siis esiin monia sosiaalisen median alustojen tyypillisiä piirteitä ja niiden implikaatioita poliittiseen kulttuuriin ja poliitikkojen toimintaan. Siten se tuo lisävaloa myös ”kuplautumiseen” ja polarisaatioon. Tutkimukseen osallistuneet poliitikot keskustelevat sosiaalisen median alustojen tavasta tuottaa yhteiskunnallista polarisoitumista yhdistämällä yhdenmukaisia sisältöjä ja samanmielisiä käyttäjiä toisiinsa. He pitävät tätä uhkana koko yhteiskunnalle ja demokratialle ja pyrkivät siksi datakäytännöillään laajentamaan omia virtuaalisia verkostojaan. Artikkelissa viitataan myös tutkimuskirjallisuuteen, jossa alustojen on arveltu tuottavan poliittista polarisaatiota ja vihan tunnekuulttuureja. Empiirisessä tutkimuksessa onkin todettu, että verkkokeskustelujen affektiiviselle vihapuheelle ominaista on me-muut-jakojen rakentaminen

ja vastapuolen epäinhimillistäminen, mikä voi johtaa siihen, että ihmiset eivät enää uskalla ilmaista itseään vapaasti, ja siten murentaa luottamusta ja demokratiaa (Sandell 2022). Samoja seurauksia nostetaan esiin myös lehden toisessa tutkimusartikkelissa, joka käsittelee poliitikkojen – paljolti sosiaalisen median kanavilla – kokemaa häirintää.

Tutkimusartikkelissaan ”Häirintä luottamushenkilöiden kokemuksissa” Anni Kyösti, Jenni Airaksinen ja Henna Paananen kirjoittavat kuntien luottamushenkilöiden kokemasta häirinnästä ja uhkailusta. Aineisto koostuu haastatteluista ja kyselystä, ja haastatteluaineistoa tutkitaan narratiivisesti orientoituneen sisällönanalyysin keinoin. Luottamushenkilöiden häirintäkokemuksissa yksilölliset, kulttuuriset ja rakenteelliset näkökulmat limittyvät toisiinsa.

Artikkeli osoittaa, että poliittiset päättäjät kohtaavat häirintää sosiaalisen median alustoilla, joilla on tärkeä rooli poliittisen yhteisön toiminnassa ja äänestäjien tavoittelussa. Kuten ensimmäisessä tutkimusartikkelissa, myös tässä artikkelissa tuodaan esiin sosiaalisen median vastakkainasetteluja voimistava luonne. Tarjoamalla matalan kynnyksen kommentointimahdollisuuksia ne voivat sekä elävöittää julkista keskustelua ja demokratiaa että muuntaa ja vääristää viestejä, levittää väärää tietoa ja luoda uudenlaista sosiaalista kontrollia. Häirinnän kanavat ja muodot ovat kuitenkin artikkelin mukaan moninaiset.

Aineiston pohjalta kirjoittajat muodostavat neljä yksilötason narratiivia kuvaamaan niitä monenlaisia seurauksia, joita häirinnän kokemisella voi olla poliitikkojen elämään ja toimintaan luottamushenkilönä. Analyysin perusteella voidaan todeta, että yksilöiden häirintäkokemukset muodostuvat laajemmaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, joka uhkaa demokraattisen yhteiskunnan perustaa. Häirintä voi vaikeuttaa päätöksentekoa ja heikentää halukkuutta asettua ehdolle, mikä edelleen vähentää päätöksentekijöiden moninaisuutta. Häirintä voi myös rajoittaa ja vinouttaa julkista keskustelua, jos joistakin asioista ei haluta keskustella julkisesti häirinnän pelossa. Uhkana on myös häirinnän normalisoituminen.

Kolmannessa tutkimusartikkelissa ”Joustavat äänestysmuodot pandemiavaalien pelastajana” Johanna Peltoniemi tarkastelee koronapandemian aikana järjestettyjen vaalien äänestysaktiivisuutta ja sen suhdetta käytössä olleisiin joustaviin äänestysmenetelmiin. Analyysi kohdistuu ensimmäisen pandemiavuoden aikana 2020–2021 pidettyihin kansallisiin vaaleihin. Aineisto käsittää yhteensä 82 kansallista vaalia kaikkiaan 67 maassa.

Tarkastelu osoittaa, että suurimmassa osassa koronapandemian aikana pidetyistä valtiollisista vaaleista äänestysaktiivisuus laski. Äänestysaktiivisuus laski eniten vakavan koronataudin riskiryhmissä, mikä osaltaan kuvastaa sitä, miten pandemia ja sen aiheuttamat rajoitukset vaikuttavat kielteisesti erityisesti vanhuksiin ja muihin haavoittuvimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin. Tämä nostaa esiin kysymyksen poliittisesta tasa-arvosta. Universaali äänioikeus on keskeinen osa edustuksellista demokratiaa ja sen pyrkimystä poliittiseen tasa-arvoon ja inklusiivisuuteen. Poliittisen tasa-arvon keskiössä on nähty yksilöiden etujen suhteellinen representaatio, mutta edustavuuden periaate ei toteudu niiden ryhmien kohdalla, joiden etu jää institutionaalisista syistä huomiotta päätöksenteossa.

Joustavat äänestysmenetelmät ovat yksi tapa turvata demokraattiset vaalit ja edistää siten poliittista tasa-arvoa. Joustava äänestäminen tarkoittaa muuta äänestysmenetelmää kuin henkilökohtaista äänestämistä ennakolta määrättyssä äänestyspaikassa; esimerkiksi ennakko-, kirje-, valtakirja-, netti-, ja faksiäänestys. Artikkelissa pohditaan joustavien äänestysmenetelmien potentiaalia ja ongelmia ja huomautetaan, että yritykset helpottaa äänestämistä voivat lisätä

pääasiassa niiden äänestysaktiivisuutta, jotka ovat jo lähtökohtaisesti alttiimpia äänestämään. Siten ne saattavatkin vahvistaa sosioekonomisia vinoumia äänestysaktiivisuudessa.

Tutkimuksen keskeinen tulos on joustavien äänestysmenetelmien nopea yleistyminen pandemian aikana. Etä-äänestyksen ja ennakoöänestyksen käyttö lisääntyi vastauksena terveyskriisiin. Joustaville äänestysmenetelmille voi olla tarvetta terveyskriisien ohella myös muunlaisissa poikkeusoloissa järjestettävissä vaaleissa. Varsinkin nettiäänestys on noussut suuren kiinnostuksen kohteeksi.

Pandemiatilanne on vaihdellut suuresti sekä maiden sisällä että niiden välillä, ja vaaleja on näin ollen järjestetty erilaisissa pandemiatilanteissa. Analyysi osoittaa, että mitä useampia joustavia äänestysmenetelmiä pandemian aikana järjestetyissä vaaleissa oli käytössä, sitä todennäköisempää oli, että äänestysprosentti pysyi samana tai jopa kasvoi edellisistä vaaleista.

Myös Suomen historian ensimmäiset aluevaalit järjestettiin koronan varjossa tammikuussa 2022. Theodora Helimäen katsausartikkeli ”Uuden alku vai vanhan toisto? Mitä Suomen ensimmäisten aluevaalien äänestäminen osoitti” tarjoaa uunituoretta tietoa aluevaaleista. Vaaleissa valittiin vastaperustetuille hyvinvointialueille aluevaltuustot, jotka päättävät sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluista. Näin Suomeen luotiin ensimmäistä kertaa kansalaisten valitsema edustuksellinen päätöksentekoeelin alueelliselle tasolle.

Vakiintuneissa demokratioissa luodaan harvoin uusia hallintoyksiköjä tai järjestetään uudenlaisia vaaleja. Aluevaalit tarjosivat siis poikkeuksellisen mahdollisuuden rakentaa aluehallintoa kansalaislähtöisesti vuoropuhelun kautta ja ylipäättään lisätä kansalaisten tietoisuutta poliittisista prosesseista. Medialle ja viranomaisille tämä oli ainutlaatuinen tilaisuus kansalaisten demokratiakasvatukseen. Puolueet ja ehdokkaat puolestaan saivat tuoreen tilaisuuden rakentaa ja ehkä uudistaa imagoaan. Artikkelin valossa näitä mahdollisuuksia ei käytetty täysimääräisesti nopealla aikataululla järjestetyissä vaaleissa.

Uutta Suomen ensimmäisissä aluevaaleissa oli se, että niissä valittiin ensimmäistä kertaa suomalaisessa vaalihistoriassa enemmistö naisia, 53,3 prosenttia. Muuten äänestäminen aluevaaleissa noudatteli aikaisempien vaalitutkimusten trendejä. Tiedot äänestystuloksesta, äänestysprosentista ja esimerkiksi äänestäjien ikäjakaumasta ja asuinalueesta antavat viitteitä siitä, että aluevaalit eivät innostaneet uusia ihmisiä vaaliurnille. 47,5 prosenttia äänioikeutetuista käytti uutta demokraattista vaikutusmahdollisuuttaan.

Hannu-Pekka Ikäheimon lektio ”Vaihtoehdottomuuden politiikkaa” käsittelee Euroopan unionia koskevaa suomalaista sanomalehtijournalismia. Hokkanen viittaa tutkimusartikkelissaan ajatukseen, että terveessä demokratiassa kansalaiset tarvitsevat laadukasta ja riippumattonta journalismia, mutta tämä edellyttää samanaikaisesti sivistynyttä ja poliitikasta kiinnostunutta yleisöä. Ikäheimon väitöstutkimus vahvistaa aiempien tutkimusten kuvaa suomalaisen EU-julkisuuden eliittivetoisuudesta; erityisesti kansalaisyhteiskunnan ja puolueiden rooli EU-keskusteluissa on pieni. Kansalaiselle on julkisessa keskustelussa annettu pikemminkin tiedon vastaanottajan kuin osallistujan rooli eivätkä monet toimittajat usko suuren yleisön olevan kiinnostuneita EU-asioista. Nämä käsitykset journalismin yleisöistä ohjannevat sitä, mitä ja miten EU:sta uutisoidaan.

EU-journalismin sisällöt ovat Suomessa heijastelleet valtiojohdon ja vakiintuneiden auktoriteettien näkemyksiä. Ikäheimon mielestä perinteisessä mediassa ei juuri ole yritetty laajentaa keskustelijoiden piiriä, vaan kehitys laajemman osallisuuden suuntaan on tapahtunut pääosin

sosiaalisen median vetämänä. Erityisesti nuoret etsivät uusia tapoja vaikuttaa politiikkaan ja keskustelevat yhteiskunnallisista asioista omilla somekanavillaan omalla kielellään.

Ikäheimon tutkimuksen perusteella suomalaisille valtavirtamedioille on tyypillistä keskittyä kulloinkin käsillä olevan integraatiokysymyksen teknisiin ja prosesseja koskeviin yksityiskohtiin ja vältellä keskustelua integraation laajemmista päämääristä. Tällainen keskustelu on asiantuntija- ja valtiokeskeistä ja hämärtää rajaa teknisten ja poliittisten kysymysten välillä. Lisäksi huomion kiinnittäminen vain kansalliseen etuun piilottaa EU-politiikan aatteelliset ja puoluepoliittiset ulottuvuudet. Ikäheimo tähdentää, että kysymykset EU:n suunnasta ja legitimitetistä kuuluvat demokratian ytimeen. Jos integraatiosta piiryy kuva lähinnä teknisenä järjestelynä ilman moraalisia tai eettisiä näkökulmia, vetoamukset laajennetusta eurooppalaisesta solidaarisuudesta voivat herättää vastarintaa. Koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan pakottavat kuitenkin pohtimaan myös integraation suuria linjoja ja sisällöllisempiä merkityksiä.

Sitran tuore tutkimus toteaa, että Suomessa kansalaiset pääsevät vaikuttamaan EU-asioihin myöhään, sillä Suomen EU-lainsäädäntöprosessissa päätöksenteon valmisteluvaihe ei ole avoin (Nordström ym. 2022). Ikäheimo nostaa esiin esimerkkejä, joissa kannat käsiteltävästä asiasta on jo muodostettu valmiiksi siinä vaiheessa kun asian käsittely päätöksentekoeleimissä alkaa. Vaihtoehdottomuuden vaikutelma on demokratian kannalta vahingollinen eikä tarjoa hyviä lähtökohtia kansalaiskeskustelulle, Ikäheimo muistuttaa. Demokraattisen kansalaiskeskustelun näkökulmasta tarvitaan avoimempaa ajatustenvaihtoa poliittisista tavoitteista, päämääristä ja erilaisista vaihtoehdoista. Ikäheimo ehdottaa, että hyvä lähtökohta EU-keskustelun vahvistamiselle on se, että EU:a lähestyttäisiin poliittisten valintojen ja kamppailujen kenttänä kotimaan politiikan tapaan.

Anne-Maria Karjalaisen lektiössä ”Hyvinvointi ja kansalaisuus puolueiden eduskuntavaali-ohjelmissa” tarkastellaan sitä, miten neljä suomalaista puoluetta määrittelee kantansa hyvinvointiin, hyvinvointivaltiokansalaisuuteen sekä lapsiin, vanhuksiin ja nuoriin. Aineistona on käytetty Kansallinen Kokoomuksen, Perussuomalaisten, Suomen Keskustan ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen eduskuntavaali-ohjelmia vuosilta 1991–2019.

Ihmisten hyvinvoinnin edistäminen, haavoittuvassa asemassa olevista kansalaisryhmistä huolehtiminen ja resurssien uudelleen jakaminen ovat nykyaikaisten hyvinvointivaltioiden ydintoimintoja. Karjalainen tarkastelee kriittisen diskurssianalyysin keinoin, miten puolueet eduskuntavaali-ohjelmissaan määrittelevät hyvinvointivastuuta, miten kansalaisten tarpeita ja kykyjä luonnehditaan hyvinvointivaltiosta käytävän kamppailun viitekehyksessä sekä minkälaisina toimijoina lapset, vanhukset ja nuoret nähdään. Se, miten puolueet puhuvat hyvinvoinnista, kansalaisuudesta ja eri kansalaisryhmistä, vaikuttaa siihen, miten ymmärrämme nämä käsitteet sekä siihen, millaista yhteiskuntapolitiikkaa Suomessa harjoitetaan.

Analyysi osoittaa, että keskustelua hyvinvoinnista ja kansalaisuudesta käydään palvelujärjestelmän ja talouden näkökulmista. Sitä vastoin terveyden edistäminen, kansalaisten osallisuus tai ihmisten vastuu omasta hyvinvoinnistaan eivät ole keskustelun ytimessä. Puolueiden välillä on jonkin verran ideologisiin profileihin liittyviä painotuseroja, mutta tarkasteluajanjaksolla ei havaittu suuria ajallisia muutoksia eduskuntavaali-ohjelmissa. Puolueet puhuvat vaali-ohjelmissaan voimakkaasti julkisesti rahoitetun palvelujärjestelmän vahvistamisesta ja kehittämisestä, mutta väestön ikääntyminen ja alhainen syntyvyys haastavat hyvinvointivaltiomallia ja sen rahoitusta.

Tänä keväänä hoitoalan ja kunta-alan lakot ovat pitäneet esillä kysymyksiä hyvinvointivaltion rahoituksesta.

Populismin vahvistuminen leimaa hallinnan kompleksista toimintakenttää politiikan eri tasoilla, kuten Kyösti, Airaksinen ja Paananen huomauttavat artikkelissaan. Aluevaaleissa politiikan populistiset piirteet näkyvät Helimäen havaintojen mukaan muun muassa siinä, että niin puheenjohtajateissa kuin television vaalimainoksissakin keskusteltiin teemoista, jotka eivät koskeneet aluevaaleja. Populististen toimintatapojen vahvistajana on Suomessa toiminut perussuomalainen puolue, jota on käsitelty useissa äskettäin ilmestyneissä kirjoissa. Kirja-arviossaan ”Perussuomalaisten taivalta arvioidaan kuudessa kirjassa” Rauli Mickelsson esittelee näitä keskenään hyvin erilaisia kirjoja, joista osa tarkastelee perussuomalaista puoluetta ja osa perussuomalaisia poliitikkoja. Niiden kautta Mickelsson hahmottelee perussuomalaisten juuria, aatteita ja asenteita sekä valtasuhteita ja organisaatiota. Hän toivoo, että muista puolueista kirjoitettaisiin enemmän, koska muut puolueet saavat 80 prosenttia äänistä ja niiden yhteen laskettu jäsenmäärä on monin verroin suurempi kuin perussuomalaisilla.

## LÄHTEET

- Nordström, Laura, Backman, Jouni ja Konttinen, Lea. 2022. *Miten EU-lainsäädännöstä päätetään Suomessa? Selvitys EU-lainsäädäntöprosessista ja siihen osallistumisesta*. Sitran selvityksiä 209. Helsinki: Sitra.
- Sandell, Karin. 2022. Affekt i näthat: avhumanisering, heteronormativitet och historieproduktion. *Lectio praecursoria. Poliitikka* 64:1, 80–86.